

HIPERAKTIVNO DIJETE I UČENJE STRANOGA JEZIKA

Ivana Čizmić *

Sveučilišni studijski centar za stručne studije Sveučilišta u Splitu

Svrha je ovoga rada ukazati na problem djece s poremećajem pozornosti. Postavljaju se sljedeća pitanja: što se podrazumijeva pod pojmom hiperaktivni poremećaj, tko je hiperaktivno dijete i koja su njegova obilježja, koji su simptomi hiperaktivnosti i što uzrokuje ovaj poremećaj? Budući da pravi problemi ove djece i njihovih roditelja počinju polaskom u školu, uloga učitelja je ključna kako bi se hiperaktivno dijete što uspješnije prilagodilo zahtjevima školskoga sustava. Osim toga, učitelj uvelike utječe na djetetovo samopouzdanje. Kako bi učitelji hiperaktivnim učenicima olakšali proces zapamćivanja i učenja u nastavi stranoga jezika, trebaju slijediti određena pravila u poučavanju. Važno je svakome učeniku pristupiti individualno te odabrati one postupke koji učenicima mogu pomoći da se ne osjećaju manje vrijednima i da uspješno usvoje potrebna znanja.

Ključne riječi: pomanjkanje pozornosti / hiperaktivni poremećaj, hiperaktivno dijete, nastava stranih jezika, uloga učitelja, pravila u poučavanju

1. UVOD

Tema je ovoga rada aktualni sindrom pomanjkanje pozornosti / hiperaktivni poremećaj, odnosno sindromalne smetnje koje se u literaturi navode pod engleskim nazivom *attention deficit hyperactivity disorders (ADHD)*. Sami roditelji ponekad kažu za svoje dijete da je hiperaktivno, a da i ne znaju što taj pojam točno podrazumijeva. Željela sam naći odgovore na pitanja što karakterizira hiperaktivno dijete, o kakvom se sindromu zaista radi, koji su uzroci takvom poremećaju, kakve probleme takva djeca imaju u obitelji i izvan nje, te što nam je svima činiti kako bismo toj djeci pomogli. Spoznaje na koje sam naišla proučavajući literature također se u velikoj mjeri mogu primijeniti u nastavi stranih jezika, što će i biti obrazloženo u ovom radu.

Problem djece s poremećajem pozornosti i nemirom sve je prisutniji u svakodnevnom životu. Sve su veći zahtjevi koje okolina postavlja pred dijete, a obitelj često nije u mogućnosti djetetu pružiti potrebnu podršku i zaštitu. Više je razloga zašto je tome tako: psihičko stanje

roditelja, socijalni status u obitelji, zauzetost roditelja i sl. Poremećaj pozornosti koji može biti praćen nemirom i impulzivnošću je razvojni poremećaj samokontrole. To nije samo razvojna faza koju će dijete prerasti, nije uzrokovan roditeljskim neuspjehom u odgoju niti je znak djetetove „zločestoće”. Takozvana hiperaktivnost je realni poremećaj, problem, a često i izvor zabrinutosti roditeljima, nastavnicima, a najviše samoj djeci kod koje je poremećaj uočen.

Procjena roditelja ima li njihovo dijete ovaj poremećaj ovisi o više čimbenika, poput kulture u kojoj dijete raste ili normi ponašanja okoline u kojoj dijete živi. Tako je u nekim sredinama zbog kulturoloških čimbenika normalno da se muškom djetetu dopušta ono što je ženskom djetetu zabranjeno, npr. nemir. Isto tako, roditelji često uspoređuju svoje dijete s drugom djecom iz okoline ili sa starijom djecom iz iste obitelji, što im može pružiti krivu sliku prihvatljivoga ponašanja. Roditelji koji sami imaju problema mogu ocijeniti ponašanje svoga djeteta nemogućim te se obraćaju stručnjacima za pomoć. S druge strane, kada su roditelji dobro raspoloženi takvo isto ponašanje dopuštaju i ne uočavaju nikakve razloge za zabrinutost. „Važna su pravila i norme ponašanja okoline u kojoj dijete živi. Ako okolina ne uvažava individualne razlike i specifičnosti, svako odstupanje od „normale” procjenjivat će se abnormalnim, iako to najčešće nije tako” (Kocijan-Hercigonja, 2004:9).

Hiperaktivna djeca vrlo često nailaze na različite probleme u samom razredu. U nastavi stranoga jezika koju obilježavaju raznovrsni nastavni oblici i metode rada, vjerojatno je da će upravo hiperaktivnoj djeci ovakav vid nastave najviše odgovarati i da će uspjeti usvojiti osnovna znanja i vještine određenoga stranoga jezika. Budući da je jedan od ciljeva nastave stranih jezika osposobljavanje učenika za komunikaciju s obzirom na njihovu dobnu skupinu, učenike treba dovesti u situaciju snalaženja u stranome jeziku s obzirom na jezičnu situaciju, tj. na razumijevanje slušne i pisane poruke kao i ispravnoga pismenog i usmenog izražavanja. Hiperaktivna djeca teže se ostvaruju u općem nastavnom procesu, što nije uvijek slučaj u nastavi stranih jezika u kojoj važnu ulogu ima učitelj/ica ističući učenikove prednosti i zanemarujući njegove nedostatke.

2. TKO SU DJECA S POSEBNIM POTREBAMA?

Budući da je svako dijete u određenom smislu posebno, svi bi učenici imali koristiti od nastavnih programa prilagođenih njihovim individualnim potrebama, ali to u našem sustavu školstva nije moguće ostvariti. Velika se većina učenika uglavnom uklapa u taj sustav obrazovanja, ali za određeni broj djece to ipak predstavlja problem. Kada govorimo o djeci s posebnim potrebama, pod tim nazivom podrazumijevamo svako ono dijete koje se razlikuje od prosječnoga djeteta u određenoj društvenoj i kulturnoj zajednici u senzornim sposobnostima (oštećenja vida, sluha), komunikacijskim sposobnostima (uključujući teškoće u učenju i govorne smetnje), intelektualnim sposobnostima (pozornost, pamćenje, opažanje, zaključivanje, rješavanje problema), socijalnom ponašanju i emocionalnom doživljavanju i tjelesnim osobinama. Te razlike u odnosu na prosječnu djecu moraju biti takve da zahtijevaju dodatan napor ili poseban pristup obrazovanju kako bi dijete s posebnim potrebama moglo maksimalno razviti svoje sposobnosti. U skupinu djece s posebnim potrebama ne ubrajaju se

samo djeca koja su ispodprosječna u navedenim osobinama, nego i ona iznadprosječna, tj. darovita djeca.

Dakle, „...izraz učenik s posebnim potrebama odnosi se na osobu čija tjelesna, misaona ili ponašajna postignuća bitno odudaraju od društvene norme, tako da je potreban poseban pristup kako bi se zadovoljile njezine obrazovne potrebe. Ukoliko uvjeti nisu osigurani, takvi učenici su osuđeni na školski neuspjeh i slabiju prilagodbu u školi” (Kirk i Gallagher u: Vizek-Vidović *et al.*, 2003:106).

3. TKO JE HIPERAKTIVNO DIJETE I KLINIČKA SLIKA POREMEĆAJA

ADHD (engl. *attention deficit/hiperactivity disorder*) skraćeni je naziv za čitav niz ponašanja koja nazivamo poremećaj pozornosti i hiperaktivni poremećaj. Odnosi se na skupinu raznih simptoma koji najčešće obuhvaćaju smetnje pozornosti, praćene nemirnom i impulzivnošću. Ovaj poremećaj ne prolazi sam od sebe niti je kratkoga vijeka, nije uzrokovan roditeljskim neuspjehom u odgoju. To je stvarni, biološki uvjetovan poremećaj. Hiperaktivno dijete može imati poteškoće na tri različita područja: (hiper)aktivnost, pozornost i kontroliranje impulsa.

Klinička slika poremećaja različita je s obzirom na starost djeteta. Polazeći od spomenute činjenice da su impulzivnost, nemir i pomanjkanje pozornosti osnovne karakteristike poremećaja, ti se poremećaji manifestiraju na različite načine s obzirom na starost djeteta i stupanj njegova razvoja. Može se reći da se smetnje javljaju na području motorike, pozornosti, emocija, socijalnih odnosa, na perceptivno-motoričkom planu i u području kognitivnih funkcija.

U području motorike osnovna karakteristika je djetetov nemir, potreba za aktivnošću i pokretom. Stalno je u potrazi za novim sadržajima koji ga zanimaju vrlo kratko vrijeme. U školi uvijek radi nešto drugo od onoga što rade ostala djeca. Zbog takvoga ponašanja dijete vrlo često ima loš status u društvu vršnjaka. Što se tiče pozornosti ona je kratkotrajna: dijete spontano, bezrazložno napušta započetu igru ili aktivnost i započinje drugu. Pozornost je također neselektivna, što znači da nije uspostavljena hijerarhija važnih i manje važnih doživljaja. Hiperaktivna djeca pokazuju smetnje i u vidnoj i u slušnoj percepciji. Jedan od najčešćih problema je nemogućnost ili otežano usklađivanje vidnih podražaja, spoznajnih aktivnosti i psihomotorike, što dovodi do teškoća u svladavanju čitanja i pisanja. Dijete funkcionira ispod svojih stvarnih mogućnosti, ali je njegova opća inteligencija obično bolja od razine koju sugerira njegov cjelokupni uradak.

Na emocionalnome planu dolazi do napada bijesa za sasvim mala uskraćivanja. „Agresivnost je značajna karakteristika djece s deficitom pažnje/hiperaktivnim poremećajem koja se uočava već u najranijoj dobi” (Kocijan-Hercigonja, 2004:28). Osim toga, ova djeca ponekad pokazuju znakove rastresenosti bilo zbog preopterećenosti kognitivnoga kapaciteta informacijama ili zbog povećane osjetljivosti na stres. Zajedničko obilježje za oba navedena uzroka je problem diobe pozornosti (Zarevski, 1995). Hiperaktivna djeca vrlo često imaju i probleme govora u obliku smanjenog rječnika, loše gramatike i teškoće pronalaženja riječi. Više upotrebljavaju riječi nego kretnje, ali u skraćenom obliku. Zbog svih navedenih

odstupanja od zadanih normi ponašanja, hiperaktivna djeca nesposobna su da se prilagode skupini, uvijek žele biti dominantni te ih stoga vršnjaci odbacuju, pa se hiperaktivna djeca najčešće igraju s mlađom djecom ili s djecom suprotnoga spola. Kada govorimo o raširenosti ovoga poremećaja, možemo reći da se javlja u 3–5%, tj. u 3–7% djece školske dobi, 4 do 5 puta je češći kod dječaka nego kod djevojčica te je učestaliji u gradskim nego u seoskim sredinama.

4. ŠTO UZROKUJE OVAJ POREMEĆAJ?

Ako bismo željeli vrlo kratko i jezgrovito odgovoriti na ovo pitanje, tada bi odgovor bio da je uzrok nepoznat. Kako je problem zaista sve učestaliji i vrlo težak i za dijete i djetetovu okolinu, a ima i negativne posljedice za djetetov razvoj, brojna su istraživanja usmjerena na povezivanje poremećaja s njegovim mogućim uzrocima. Uzroke ovom poremećaju možemo tražiti u području nasljeđivanja (genetske teorije), poremećenog funkcioniranja mozga (organske teorije), neurobioloških poremećaja, socijalnih poremećaja, patologije obiteljskih odnosa, te emotivnih problema (psihosocijalne teorije) (Kocijan-Hercigonja, 2004).

Novije teorije govore u prilog postojanja drugih uzroka kao što su: poremećaji metabolizma, konzumacija određenih vrsta hrane i aditiva, utjecaj negativne obiteljske atmosfere i sl. Ipak, prema rezultatima brojnih istraživanja proizlazi da je ovaj sindrom nasljedan u mnogim obiteljima (Grgin, 1997). Također postoji niz provedenih istraživanja u Engleskoj koja potvrđuju da genetski čimbenici uvelike pridonose razvoju ovoga sindroma, ali isto tako naglašavaju važnost utjecaja okoline (Thapar *et al.*, 2007). Dakle, iako se i dalje intenzivno istražuje, uzrok poremećaja još uvijek nije otkriven u potpunosti. Međutim, istraživanja su pokazala da uzroci hiperaktivnosti i poremećaja pozornosti nisu, kako se nekad mislilo, nedostatak roditeljske brige ili npr. poremećaj u lučenju hormona, iako ti činitelji mogu utjecati na jačinu simptoma. Rezultati brojnih, posebno novijih istraživanja (Barkley, 2000, DuPaul *et al.*, 1998., Clarke *et al.*, 2002, Willcutt *et al.*, 2000) upućuju na neurološku disfunkciju mozga koja se očituje na sljedeće načine:

- kemijska neravnoteža mozga zbog nedostatka neurotransmitera, posebno dopamina i norepinephrina, u putevima u mozgu koji povezuju bazalne ganglije i prefrontalno područje kore velikog mozga
- slabija moždana aktivnost: brojna novija istraživanja su pokazala da je moždana aktivnost kod hiperaktivnih osoba slabija u frontalnom (čeonom) području nego što je kod onih koji nemaju taj poremećaj
- razlike u strukturi mozga: neka istraživanja pokazuju da postoji pretjerana simetrija između lijevog i desnog čeonog režnja u odnosu na djecu koja nemaju pomanjkanje pozornosti/hiperaktivni poremećaj. Kod tipične djece desni je čeonni režanj nešto veći od lijevoga, dok su kod hiperaktivne djece podjednake veličine.

Sva ovdje navedena područja mozga odgovorna su za održavanje pozornosti, kontrolu motoričke aktivnosti i impulzivnost.

5. HIPERAKTIVNO DIJETE U OBITELJI

Hiperaktivno dijete može imati teškoće u odnosima s članovima obitelji. Često se događa da su roditelji već „sve” metode pokušali, osjećaju se neuspješnima i umornima. Čak i u najbrižnijim obiteljima s hiperaktivnim djetetom, međusobni odnosi često su opterećeni napetošću. Jedan od primarnih problema u odnosu roditelj - hiperaktivno dijete je sukob vezan uz neposluh koji može biti posljedica nepažnje, ali i roditeljskoga nerazumijevanja. Uz komunikacijske probleme, hiperaktivno dijete često razvija osjećaj nepravde, tj. osjećaj da ga se tretira po pravilima koja vidi kao nepravedna te prekomjerno ograničavajuća zbog nakupljenoga stresa, srdžbe i osjećaja bespomoćnosti. Roditelji često na djetetovo ponašanje reagiraju ljutito i neprimjereno, što za posljedicu ima još veći prkos djeteta koji rezultira sve strožim roditeljskim komentarima, odbacivanjem, kaznama. Stvara se zatvoreni krug koji rezultira neprekidnim svađama, borbama ili nagovaranjem i „podmićivanjem” djeteta.

Ključnu ulogu u izgradnji boljih odnosa između roditelja i hiperaktivnog djeteta imaju upravo roditelji koji moraju biti svjesni određenih činjenica. Važno je znati da se ponašanje djeteta ne može promijeniti „preko noći”. Neka je ponašanja dijete usvajalo i izgrađivalo godinama. Potrebno je vrijeme da bi se opazile promjene i nerealno je očekivati brze pomake. Vrlo se često događa da djeca u početku pružaju veliki otpor promjenama, novim pravilima te broj nepoželjnih ponašanja poraste. Međutim, uz ustrajnost i dosljednost roditelja, ponašanje djeteta će se mijenjati u pozitivnom smjeru, a roditelji će imati realnija očekivanja.

Budući da je zadatak roditelja da budu pozitivni, da promatraju, komentiraju i nagrađuju dobro i poželjno ponašanje, pohvala mora neposredno slijediti poželjno ponašanje i mora biti povezana s konkretnim ponašanjem. Konkretna i specifična pohvala može biti npr. „Sretna sam što se tako tiho igraš“ ili „Svida mi se kako lijepo pospremiš svoje igračke“. Na taj će način hiperaktivno dijete početi shvaćati što se od njega očekuje. S obzirom na činjenicu da hiperaktivno dijete često sumnja u svoje sposobnosti, a to ga ujedno često sputava u postizanju uspjeha, prepoznavanju i prihvaćanju onih aktivnosti u kojima je dobro i uspješno, ono često razvija nisko samopoštovanje te ima negativno mišljenje o sebi. Prilikom učenja stranoga jezika rečenice poput „Vidiš da si uspio naučiti novu pjesmicu“ ili „Odlično si predstavio svoga najboljeg prijatelja“ mogu povećati djetetovo samopoštovanje.

6. HIPERAKTIVNO DIJETE U ŠKOLI

Škola je sasvim novo i zahtjevno iskustvo za dijete i svojom strukturom traži od djeteta takve oblike ponašanja da može funkcionirati i ono kao jedinka i razred kao cjelina. Nastavnici traže pomoć jer dijete predstavlja problem u razredu: ne sjedi na svom mjestu, šeće razredom, zadirkuje drugu djecu, ometa ih u njihovom radu. Za vrijeme slobodnih aktivnosti takvo dijete ima loš kontakt s drugom djecom, uznemiruje ih i razara njihove igre. Za razliku od ostale djece, hiperaktivna djeca tijekom osnovnoškolskoga obrazovanja nisu u stanju normalno funkcionirati u društvu vršnjaka, a upravo je škola okruženje u kojemu bi se trebali naučiti zajedništvu, pregovaranju i rješavanju problematičnih situacija (Hoza, 2007). Takvo ponašanje također uzrokuje i slabiji uspjeh u školi koji je dijelom prouzročen

djetetovim nemirom, problemima koncentracije, pažnje, ali često i lošim prihvaćanjem u školi zbog takvoga ponašanja. Što se tiče pojedinih školskih predmeta, čitanje i matematika im predstavljaju najveći problem (Loe i Feldman, 2007). Školski je (ne)uspjeh najčešći pokazatelj da dijete ima određenu poteškoću. Tek kada se dijete uputi na procjenu radi poteškoća u učenju i/ili ponašanju te kada se razgovara s njegovim roditeljima i učiteljima/ učiteljicama, zaključuje se da dijete ima poteškoća od najranije dobi. Međutim, učitelji mogu oklijevati izreći da dijete ima problema s učenjem ili ponašanjem. Češće se radije sami nose s problemom. To uglavnom čine jer se ne žele zamjeriti roditeljima ili zbog nedovoljnoga poznavanja dječjih razvojnih faza te misle da će problem sam od sebe s vremenom nestati.

Dominantan utjecaj na pozitivan razvoj hiperaktivne djece često ima osoba koja vjeruje u njih, a to je nerijetko brižan učitelj/ica. Poučavanje u školi može biti jedno od zvanja koje najviše nagrađuje. To je način da se vrijednosti, vjerovanja, nasljeđe i znanje prenesu na buduće generacije. Međutim, poučavanje nije uvijek lako budući da učitelj ima utjecaj i posjeduje veliku moć u životima djece. Od svih vještina kojima učitelj raspolaže, nijedna nije značajnija od one da utječe na djetetovo samopouzdanje. Ako učitelj vjeruje da dijete ima potencijala i da obećava, i dijete će također u to vjerovati. Dok učitelj prepoznaje i podržava djetetove talente i obilježja, dijete vjeruje da je vrijedno i cijenjeno. Nije uvijek jednostavno vjerovati u dijete i vidjeti njegova pozitivna obilježja, posebno ako ono ima poremećaj pozornosti. Teško je pozitivno gledati kada takvo dijete prekida nastavu i čini se da prkosi u svakoj prilici. Međutim, paradoksalno je da upravo ta djeca koja predstavljaju izazov i dodatni trud imaju veću potrebu za pomoći nego ona druga. Iskustvo pokazuje da se energična i kreativna djeca često odlično afirmiraju u društvu – ako „prežive” školsko iskustvo. Iako je svako hiperaktivno dijete jedinstveno, postoje neka načela i pravila u izgradnji dobrog odnosa, školskoga uspjeha i socijalnih vještina.

7. KAKO UČITELJI MOGU POMOĆI HIPERAKTIVNOM DJETETU?

Ako učitelji u svojim razrednim odjeljenjima imaju hiperaktivno dijete, trebali bi biti upoznati o kakvome se poremećaju radi, koje su karakteristike takvoga djeteta i zašto je on / ona dijete s posebnim potrebama. Ukoliko su učitelji doista obrazovani po tom pitanju, uvelike mogu pomoći hiperaktivnom djetetu da lakše premosti sve probleme koje ima pri svladavanju gradiva kao i u snalaženju s vršnjacima u razredu. Ponekad učitelji mogu doživjeti frustraciju i stres kao i roditelji u svom odnosu s hiperaktivnim djetetom. Jedna od najvažnijih zadaća učitelja je održati interes hiperaktivnoga djeteta kroz stil poučavanja koji takvoj djeci najbolje odgovara. Kod većine je učenika zanimanje veće kada su učitelji vizualno dinamični, tj. kada koriste razna vizualna pomagala, koriste humor, komuniciraju s razredom kroz šalu i kreću se po učionici (Luca Mrđen i Puhovski, 2006).

Školski uspjeh jednako je važan hiperaktivnome djetetu kao i svakom drugom. Potrebna im je visoka razina strukture u učenju, a može im se pomoći tako da se dogovori svakodnevni raspored i rutina u izvršavanju školskih zadataka. U razrednoj je sredini dobro potaknuti djecu, a osobito hiperaktivnu koja uglavnom čuju samo dijelove komunikacijske poruke, da bilježe što imaju za zadaću i povremeno provjeravati jesu li sve zabilježila. Preporučuje se

hiperaktivno dijete smjestiti u prvu klupu i poticati ga da ima što manje stvari na stolu. Tako je jače usredotočeno na nastavnika i manja je mogućnost interakcije s drugom djecom tijekom nastave. Poželjno je da dijete ne sjedi pokraj prozora ili vrata jer će podražaji izvan učionice snažno utjecati na njegovu pozornost. Bitno je također usmjeriti se na pozitivno, na ono što je dijete dobro napravilo, na zadatke koje je uspješno završilo, a ne na ono što nije napravilo ili u čemu je pogriješilo. Usmjeravanje na pozitivno povećava motivaciju djeteta i jača njegov osjećaj kompetencije i postignuća. Većina teškoća s hiperaktivnom djecom proizlazi iz njihove smanjene sposobnosti da slijede pravila, zbog čega dolazi do remećenja discipline u razredu (http://free-zg.t-com.hr/akuzle/_private/Ped/Hiperaktivno%20dijete.doc).

Jedan od uzroka slabijem školskom uspjehu hiperaktivne djece leži u činjenici da imaju teškoća s kanaliziranjem svojih emocija te ne mogu ustrajati u ponašanju koje dovodi do nekoga cilja. Zbog toga dolazi do pomanjkanja u intrinzičnoj motivaciji. Sva ponašanja usmjerena k nekakvome cilju, k budućnosti zahtijevaju intrinzičnu motivaciju. Djeca s poremećajem pozornosti nemaju poteškoća kad se bave aktivnostima koje su za njih intrinzično motivirajuće. Problem nastaje s aktivnostima koje to nisu. Stoga motivaciju treba crpiti iz okoline. Dokle god ih se nagrađuje za neko ponašanje, oni će se i dalje tako ponašati. Problem nastaje kad nema potkrjepljenja. Barkley (2000) smatra da hiperaktivna djeca imaju pomanjkanje motivacije. Važno je naglasiti da hiperaktivni poremećaj ne utječe na znanje. To nije nedostatak određene vještine ili teškoća u učenju. Taj poremećaj ometa izvedbu znanja, a ne znanje samo po sebi.

Uvažavanje učeničkih interesa potiče motivaciju svih učenika u razredu. Sadržaji koji nisu ni u kakvoj vezi s interesima učenika pridonose slabim rezultatima, odustajanju od učenja te problematičnom ponašanju. Da bi sadržavali intrinzičnu motivaciju, sadržaji i aktivnosti moraju biti zanimljivi, izazovni i moraju osigurati mogućnosti za inicijativu i kreativnost. S obzirom da hiperaktivna djeca funkcioniraju u terminima „odmah“ i „sada“, odgođene nagrade (poput ocjene) neće imati velik utjecaj na njih – za njih nagrada mora biti sadržana u samome zadatku. Kad djeci s ovim poremećajem dajemo mogućnost da uče putem iskustva, pomažemo im da se koncentriraju. Za njih je optimalan smisleni kurikulum koji nudi mogućnost izbora i koji ih potiče da preuzimaju više odgovornosti za svoje ponašanje i učenje.

8. PRAVILA POUČAVANJA U NASTAVI STRANIH JEZIKA

Zbog svega do sada navedenog, vrlo je važno koristiti prikladne metodičke postupke u poučavanju hiperaktivne djece ne samo općenito u nastavi nego i u nastavi stranoga jezika, na koju je ovaj članak prvenstveno usmjeren, s ciljem stjecanja znanja i razvijanja jezičnih vještina poput čitanja, pisanja, slušanja i govorenja. Od velike je važnosti procijeniti djetetove individualne potrebe i jake strane na kojima će se temeljiti metode poučavanja. Učitelj/ica odabire prikladne postupke prilagodbe (odabir učionice, način poučavanja) za koje smatra da će najbolje zadovoljiti djetetove potrebe te ih na kraju kombinira s nastavnim planom i aktivnostima ostale djece u razredu. Kako bi hiperaktivna djeca što bezbolnije prihvatila školski svijet obveza, nužno je provoditi individualizaciju pristupa u predstavljanju obrazovnih

sadržaja ili načina provjere znanja. Sadržajna prilagodba potrebna je u slučaju dodatnih poteškoća. Moguće prilagodbe mogu uključivati: alternativne načine rješavanja zadatka, npr. usmenim putem, korištenjem slikovnog i drugog materijala i sl., kombiniranje usmenih i pismenih uputa, kombiniranje govornih, vizualnih, pisanih i iskustvenih metoda, poučavanje tehnikama zapamćivanja, omogućavanje dodatnog vremena za rješavanje zadatka, razbijanje aktivnosti na nekoliko manjih cjelina, poučavanje tehnikama samonadzora, izricanje jasnih očekivanja, nagrađivanje postignutoga uspjeh i brojne druge. Hiperaktivna su djeca često vrlo kreativna i imaju posebne talente koji se moraju prepoznati i iskoristiti. Otkrivanje, naglašavanje i njegovanje područja kompetencije hiperaktivnoga djeteta vrlo je učinkovit način mijenjanja niskoga samopoštovanja kod te djece te se na taj način pridonosi razvoju samopouzdanja kod djeteta, povećanju motivacije za svladavanje različitih sadržaja.

Budući da je uz obitelj škola druga sredina gdje problemi djeteta dolaze do izražaja i gdje su posljedice na djetetovo emotivno stanje i socijalni položaj vrlo velike, vrlo je važno pomoći djetetu u školi kako bi posljedice bile što manje. Kako bi učitelji hiperaktivnim, a i svim drugim učenicima olakšali proces zapamćivanja i učenja u nastavi stranoga jezika, trebaju slijediti određena pravila u poučavanju za koja možemo reći da su poput „recepta” za uspjeh u školi:

- razdijeliti gradivo na manje djelove zbog lakšeg zapamćivanja; postavljeni ciljevi u učenju trebaju biti realistični i ostvarivi
- kod školskog uspjeha hiperaktivne djece planiranje je iznimno bitno; ono mu daje strukturu i olakšava učenje
- složene upute pri rješavanju pisanih zadataka ili testova razbiti u niz jednostavnijih; pitati hiperaktivnog učenika da ponovi što treba raditi kako bi se provjerilo razumijevanje zadatka
- češće usmeno ispitivati, što je kod stranih jezika lako izvedivo, jer hiperaktivna djeca tako postižu bolje rezultate i mogu bolje pokazati znanje
- smanjiti broj pisanih zadataka koliko je to moguće te, ako je potrebno, produljiti vrijeme rada hiperaktivnom djetetu
- davati upute na jasan i jednostavan način
- verbalne informacije dobro je dati popraćene slikama (npr. pri uvođenju novoga vokabulara), dijagramima, modelima; posebno je važno da se, uvijek kada je to moguće, nova saznanja demonstriraju preko modela, jer veliki broj hiperaktivne djece, uz kinestetički stil koji podrazumijeva učenje u pokretu, preferira vizualni stil učenja
- koristiti se igrama riječima i igranjem uloga (eng. *role-play*) kako bi govorna situacija bila što realnija i samim tim korisnija
- za bolje pamćenje uvijek se koristiti konkretnim primjerima, npr. pri uvođenju sadašnjega glagolskog vremena *Present Continuous* rabiti igru pantomime koja je omiljena među učenicima kinestetičarima koji vole kada sami mogu nešto konkretno napraviti, a ne samo čitati ili slušati
- poučiti dijete tehnikama zapamćivanja kao što su mnemotehnika (zapamćivanje putem povezivanja slika ili riječi), vizualizacija, verbalno ponavljanje viđenoga ili pročitana

(Krnčić *et al.*, 2006)

- pri vježbanju pisanja koristiti se vrstom diktiranja (engl. *running dictation*) u kojoj se vježba govor, slušanje, pisanje pri čemu učenici trče do mjesta u razredu na kojemu su postavljene rečenice koje trebaju zapamtiti i diktirati svome paru ili skupini; to je izvrsna vježba pamćenja, kojom se ujedno vježba točan izgovor i ispravno pisanje riječi; najbrža skupina je ujedno i pobjednik
- pri provjeri razumijevanja slušanjem dobro je koristiti se metodom odgovaranja na jezični podražaj pokretima tijela (engl. *total physical response, TPR*) koja je prikladna za hiperaktivnu djecu nižih razreda npr. pri obradi dijelova tijela uz slušanje pjesme poput *Head and shoulders, knees and toes*; upravo ta djeca najbolje uče kroz pokret i aktivnost
- postupno prelaziti na novi materijal s polazištem od staroga, poznatog materijala tako da dijete stekne dojam da se radi postupno te će na taj način lakše usvojiti gradivo;
- nove materijale uvesti na početku sata, napisati ih na ploču kako bi čitav sat bili dostupni učeniku; dobro je pažnju usmjeriti na sadržaj kroz šale i humor
- sjedeći rad i pasivno slušanje prekidati stankama ili uvoditi druge praktične aktivnosti, npr. rad s rukama koji opet pogoduje kinestetičarima
- upotrijebiti glazbu, video, igračke, različiti pribor kako bi učenik što bolje pratio gradivo, bolje slušao i razumio
- upotrijebiti računalo i programe za učenje stranih jezika kako bi potaknuli dijete na logično razmišljanje i zaključivanje
- pohvaliti i ohrabriti pozitivnu pažnju (Kocijan-Hercigonja, 2004).

9. HIPERAKTIVNO DIJETE – USPJEŠAN GOVORNIK STRANOGA JEZIKA?

Spomenuta pravila u poučavanju uvelike mogu pomoći hiperaktivnome djetetu da što lakše i brže nauči određeni strani jezik. Međutim, budući da je svako hiperaktivno dijete osoba za sebe, potrebno je provoditi individualizirani pristup s ciljem učinkovitijeg praćenja kognitivnoga, emocionalnog i socijalnog razvoja djeteta s posebnim potrebama. Individualizirani pristup ne odnosi na sadržajnu prilagodbu već na prilagodbu načina rada i zahtjeva prema učeniku. Individualiziranome pristupu prilagođavaju se zahtjevi s obzirom na: samostalnost učenika (stupnjevito pružanje pomoći i podrška pri rješavanju zadataka), vrijeme rada (predviđanje produljenoga vremena za rješavanje zadataka osobito u pisanim provjerama znanja), način rada (pojedinačno zadavanje zadataka), provjeravanje znanja (samo usmena provjera ili češća provjera znanja u kraćim vremenskim razmacima), aktivnost hiperaktivnoga djeteta (češće promjene aktivnosti). Ukoliko se navedeni zahtjevi ispune, hiperaktivna djeca imaju u poticajnome razrednom okruženju dobre preduvjete da nauče određeni strani jezik.

Individualizacija podrazumijeva i drugačiji pristup prema ponašanju hiperaktivnoga učenika koji ne može cijeli sat sjediti na mjestu, već nastavnik treba osmisliti one aktivnosti u kojima takav učenik može ustati, otići u drugi dio razreda, baviti se drugim sadržajima

nakon što je završio svoj zadatak (koji je njemu primjeren). Takvoga se učenika ne kažnjava negativnim opaskama ili jedinicama zbog nemogućnosti prepisivanja s ploče zbog problema s pažnjom i zaboravljanja domaćih zadataka, nego se primjenjuju postupci koji su navedeni u preporukama liječnika ili dodatnim materijalima koji se odnose na hiperaktivnu djecu.

Druga strana priče nije uvijek tako optimistična i jednostavna. Moguće je da hiperaktivna djeca već od rođenja imaju određene probleme koji im onemogućavaju normalni kognitivni razvoj kao što su zakašnjeli i usporeni jezični razvoj, problemi pri izgovaranju riječi i usvajanju novoga vokabulara, otežano razumijevanje postavljenih pitanja i osmišljavanje logičnih rečenica te problemi pri izražavanju želja i zamolbi. Navedeni problemi mogu u većoj ili manjoj mjeri utjecati kako na usvajanje materinskoga tako i na učenje stranoga jezika. Dakle, iako ovaj poremećaj nije povezan s kvocijentom inteligencije, on ipak ponešto narušava djetetovu sposobnost za učenje, pristojno ponašanje i socijalizaciju, bez obzira na to koliko je dijete bistro (Haxhiymeri, 2008).

Provedeno je niz istraživanja u kojima se navode problemi koje hiperaktivna djeca mogu imati pri učenju stranoga jezika. Tako npr. Beitchman *et al.* (1986 u: McAndrew, 1999) u svome istraživanju dovode u vezu djecu s jezičnim poteškoćama i hiperaktivni poremećaj. Baker i Cantwell (1987) nadalje ukazuju na činjenicu da djeca s jezičnim poteškoćama češće pokazuju znakove hiperaktivnosti (u korist dječaka) i tjeskobe (u korist djevojčica) posebno u dobi od pet godina i naviše. Budući da hiperaktivna djeca imaju neselektivnu pažnju, ne mogu se u potpunosti koncentrirati na zadatak i nisu u stanju s uspjehom riješiti vježbe slušanja s razumijevanjem na što ukazuju Chermak i Musiek (1997 u: Gilmore i Vance, 2007) kao i Riccio i Hynd (1996). Levy *et al.* (1996) također ukazuju na probleme koje hiperaktivna djeca zbog pomanjkanja pozornosti imaju pri govornoj produkciji kao i kod vježbi čitanja s razumijevanjem. Ova činjenica dovodi u pitanje uspješno učenje stranoga jezika uopće.

U cjelokupnom nastavnom procesu nastavnici imaju vrlo važnu ulogu u predviđanju mogućih poteškoća koje učenici mogu imati pri učenju stranoga jezika. Provedeno je nekoliko istraživanja u kojima nastavnici procjenjuju uspješnost učenika u različitim jezičnim aspektima. Hiperaktivna su djeca u središtu pozornosti kod Weiler *et al.* (1999) i Guerts *et al.* (2004). U ovim istraživanjima procjene nastavnika su se uspoređivale s rezultatima učenika na testu, mišljenjima roditelja, a u nekim slučajevima i s logopedima i ostalim jezičnim stručnjacima. Rezultati su ovih istraživanja pokazali da su nastavnici u velikoj mjeri točno procijenili sposobnosti učenika te da su bili u stanju predvidjeti koje će probleme učenici imati pri učenju jezika.

10. ZAKLJUČAK

Hiperaktivna djeca mogu biti izuzetno zahtjevni učenici. Nastavnici stranih jezika, kao i svi drugi nastavnici moraju imati na umu da ta djeca imaju ozbiljan problem. Većina ljudi smatra hiperaktivni poremećaj manjim zdravstvenim problemom jer nije riječ o sljepoći, gluhoći, invaliditetu ili cerebralnoj paralizi. No, iako se na prvi pogled čini da je s hiperaktivnom djecom fizički sve u redu, specifičan način funkcioniranja njihova središnjega živčanog sustava stvara im niz problema u svakodnevnom funkcioniranju. Hiperaktivno

će dijete uspješno učiti u sredini koja podržava individualne razlike unutar fleksibilnoga, strukturiranog pristupa, a usmjeravanje na razlike dovest će do stigmatizacije i osamljivanja. Važno je razumjeti i odgovarajuće reagirati na djetetove uspjehe i njihovo vrednovanje. Hiperaktivna djeca dobro reagiraju na brižan stav nastavnika, a kao posljedica toga visoko su motivirana i postižu sjajne rezultate.

Iz svega navedenog proizlazi da teškoće koje hiperaktivna djeca imaju mogu uzrokovati ozbiljne probleme njima samima i ostalim učenicima u razredu, prvenstveno u nastavi stranoga jezika gdje kooperativnost kroz rad u paru ili skupini najviše dolazi do izražaja. U procesu učenja stranoga jezika učitelj/ica nastoji potaknuti sve učenike da postanu svjesni svojih potencijala te ih usmjerava kako će upravo te svoje dobre strane iskoristiti na najbolji mogući način. Budući da su hiperaktivna djeca u prvome redu djeca, a ne poremećaji ili sindromi, mnogi se njihovi simptomi i karakteristike mogu preokrenuti u njihovu prednost. Kroz individualizirani pristup u nastavi stranoga jezika i primjenom različitih nastavnih oblika i metoda rada stvaraju se preduvjeti za hiperaktivnu djecu kako bi mogla postati uspješni govornici stranoga jezika.

LITERATURA:

- Baker, L., Cantwell, D. P. (1987): *A prospective psychiatric follow-up of children with speech/language disorders*, Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry 26, 546–553.
- Barkley, R. A. (2000): *Taking charge of ADHD*. New York, The Guilford Press.
- Clarke, A. R., Barry, R. J., McCarthy, R., Selikowitz, M. (2002): *EEG Analysis of Children with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder and Comorbid Reading Disabilities*, Journal of Learning Disabilities, 35, 3, 276–286.
- DuPaul, G. J., Anastopoulos, A. D., Power, T. J., Reid, R., Ikeda, M. J., McGoey, K. E. (1998): *Parent ratings of attention deficit/hyperactivity disorder symptoms: factor structure and normative data*, Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 20, 83–102.
- Gilmore, J., Vance, M. (2007): *Teacher ratings of children's listening activities*, Child Language Teaching and Therapy, 23,2, 133–156, Sage Publications.
- Grgin, T. (1997): *Edukacijska psihologija*. Jastrebarsko, Naklada Slap.
- Guerts, H.M., Verte, S., Oosterlaan, J., Roeyers, H., Hartman, C.A., Mulder, E.J., van Berckelaer-Onnes, I.A., Sergeant, J.A. (2004): *Can the Children's Communication Checklist differentiate between children with autism, children with ADHD and normal controls*, Journal of Child Psychology and Psychiatry 45, 1437–1453.

- Haxhiymeri, V. (2008): *The earlier diagnosing and treating ADHD in preschool children*, 2nd International conference pedagogy and the knowledge society, Pedagogy and the Knowledge Society, 2, 103 – 111.
- Hoza, B., (2007): *Peer Functioning in Children with ADHD*, Journal od Pediatric Psychology, 32, 6, Elsevier Inc.
- Kocijan-Hercigonja, D. (2004): *Hiperaktivno dijete, uznemireni roditelji i odgajatelji*. Jastrebarsko, Naklada Slap.
- Krnić, S., Nazor, M., Sočo, M. (ur.) (2006): *Dijagnostika i tretman ADHD sindroma*. Split, Sto koluri.
- Levy, F., Hay, D., McClaughlin, M., Wood, C., Walman; I. (1996): *Twin-sibling differences in parental reports of ADHD, speech, reading, and behaviour problems*, Journal of Child Psychology and Psychiatry, 37(5), 567–78.
- Loe, I.M., Feldman, H.M. (2007): *Academic and Educational Outcomes of Children with ADHD*, Journal od Pediatric Psychology, 32, 6, Elsevier Inc.
- Luca Mrđen, J., Puhovski, S. (2006): *Hiperaktivno dijete*. Zagreb, Grad Zagreb, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
- McAndrew, E. (1999): *The relationship between self-esteem and language disordered children*, Child Language Teaching and Therapy, 15, 219–232.
- Riccio, C. A. , Hynd, G.W. (1996): *Relationship between ADHD and CAPD: a review of the literature*, School Psychology International, 17, 235–252.
- Thapar, A., Langley, K., Owen, MJ, O'Donovan, MC (2007): *Advances in Genetic Findings on Attention Deficit Hyperactivity Disorder*, Psychological Medicine, 37 (12), 1681–92, Cambridge University Press.
- Weiler, M. D., Bellinger, D., Marmor, J., Rancier, S., Waber, D. (1999): *Mother and teacher reports of ADHD symptoms: DSM-IV questionnaire data*, Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 38, 1139–47.
- Willcutt, E. G., Pennington, B. F., DeFries, J. C. (2000): *Etiology of Inattention and Hyperactivity/Impulsivity in a Community Sample of Twins with Learning Difficulties*, Journal of Abnormal Child Psychology, 28, 2, 149–159.
- Vizek-Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V., Miljković, D. (2003): *Psihologija*

obrazovanja. Zagreb, IEP d.o.o.

- Zarevski, P. (1995): *Psihologija pamćenja i učenja*. Jastrebarsko, Naklada Slap.
- http://free-zg.t-com.hr/akuzle/_private/Ped/Hiperaktivno%20dijete.doc, (19.09.2007.)

ADHD CHILD AND FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Summary

The aim of this paper is to draw attention to children with attention deficit. The imposed questions are as follows: what kind of disorder is ADHD, who is an ADHD child, what are his or her characteristics, what are hyperactivity symptoms and what are the causes of this disorder. Since real problems for these children and their parents begin when a child becomes a first-grader, the teacher's role is crucial in helping the ADHD child to successfully adapt to demands of the school system. The teacher has also a great impact on building children's self-respect. Furthermore, teachers have to follow certain teaching rules, so that ADHD children would remember and learn a foreign language more easily. It is important to approach each ADHD child individually and to choose those techniques which can help them not to feel less valuable and to acquire basic knowledge successfully.

Keywords: attention deficit / hyperactivity disorder, ADHD child, foreign language teaching, teacher's role, teaching rules